

ΚΩΔΙΚΑΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΚΕΘΕΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

Μετά από χρόνια προσπαθειών για προσανατολισμό της νομοθεσίας που αφορά τους εξαρτημένους στη θεραπεία και όχι τον εγκλεισμό, το ΚΕΘΕΑ βλέπει πολλές από τις αιτιολογημένες προτάσεις που είχε κατά καιρούς καταθέσει να υιοθετούνται στο νομοσχέδιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Αναγνωρίζεται η αρχή της αναλογικότητας για τις συνδεδεμένες με τα ναρκωτικά παραβάσεις, ενισχύεται το δικαίωμα των εξαρτημένων χρηστών στη θεραπεία και δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για να ανοίξει ο δρόμος της απεξάρτησης και της κοινωνικής επανένταξης για χιλιάδες ανθρώπους. Η φιλελευθεροποίηση των ποινών και η δυνατότητα υποβολής σε θεραπεία ως εναλλακτικό μέτρο έκτισης ή εκτέλεσης της ποινής είναι πρωτοπόρα χαρακτηριστικά του νομοσχεδίου που θα συμβάλουν αποτελεσματικά στον αγώνα κατά της εξάρτησης.

Είναι γνωστό ότι οι περισσότεροι χρήστες ουσιών κάποια στιγμή έρχονται αντιμέτωποι με τη δικαιοσύνη, είτε για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών είτε για αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας στην προσπάθειά τους να εξασφαλίσουν τη δόση τους. Η αντιμετώπισή τους αποκλειστικά ως κοινών εγκληματιών και όχι ως ατόμων που χρειάζονται πολύπλευρη υποστήριξη για τη θεραπεία και την ένταξή τους στην κοινωνία, οδηγεί πολλούς από αυτούς στη φυλακή, όπου σήμερα συνωστίζεται μεγάλος αριθμός χρηστών.

Ωστόσο, είναι και ερευνητικά τεκμηριωμένο ότι η φυλακή επιδεινώνει την ψυχοκοινωνική κατάσταση του χρήστη και συνήθως τον σπρώχνει πιο βαθιά στην εξάρτηση και το έγκλημα. Δεν είναι τυχαίο ότι η πλειονότητα των εξαρτημένων, μετά την αποφυλάκισή τους, ξαναγυρίζει στη χρήση και στη συνδεδεμένη με αυτήν παραβατικότητα και συνήθως επιστρέφει στη φυλακή. Αντίθετα η συμμετοχή σε πρόγραμμα απεξάρτησης, αντί της φυλάκισης, απομακρύνει τον εξαρτημένο τόσο από τον κόσμο της χρήσης όσο και από αυτόν του εγκλήματος. Σύμφωνα μάλιστα με στοιχεία του ΟΗΕ, το κόστος φυλάκισης ενός χρήστη είναι πολλαπλάσιο από το κόστος της συμμετοχής του σε ένα πρόγραμμα απεξάρτησης, ακόμα και διαμονής.

Με αυτή την έννοια η προβλεπόμενη δραστική μείωση των ποινών ακόμα και για αυτούς που κάνουν χρήση των λεγόμενων «σκληρών» ναρκωτικών με την προοπτική της απεξάρτησης και της κοινωνικής τους ένταξης είναι σε θετική κατεύθυνση. Το νομοσχέδιο για τα ναρκωτικά αναγνωρίζει πως η θέση των εξαρτημένων είναι στην κοινωνία και όχι στη φυλακή, διευρύνοντας τα εναλλακτικά της φυλάκισης μέτρα και δίνοντας υποχρεωτικό χαρακτήρα σε ευνοϊκές διατάξεις που ήδη ισχύουν, αλλά στην πράξη σπάνια εφαρμόζονται. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι σημαντικές οι προβλέψεις για αναλογικότητα στις ποινές, ώστε να είναι αυστηρή η αντιμετώπιση των μεγαλο-διακινητών και ευνοϊκότερη αυτή των εξαρτημένων που διαπράττουν μικρο-αδικήματα, η θέσπιση ενός πιο έγκυρου τρόπου πιστοποίησης της εξάρτησης ενώπιον του δικαστηρίου κ.ά.

Παρόλα αυτά είναι βέβαιο πως η βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου στη βάση της αρχής θεραπεία και όχι εγκλεισμός αποτελεί μόνο το πρώτο βήμα για την καλύτερη αντιμετώπιση του προβλήματος. Η αποφασιστική κίνηση είναι η στήριξη των ίδιων των προγραμμάτων απεξάρτησης και κοινωνικής επανένταξης, για να δοθεί διέξοδος σε όσους βρίσκονται στη χρήση, αλλά και ενημέρωσης-πρόληψης, για να προληφθεί η είσοδος νέων ατόμων στον κόσμο των ναρκωτικών.

Σήμερα, ωστόσο, και ενώ η οικονομική κρίση ευνοεί την εξάπλωση διαφόρων μορφών εθισμού και αυξάνει τη ζήτηση για υπηρεσίες, οι οργανισμοί πρόληψης και θεραπείας βρίσκονται αντιμετώπι με μειωμένη χρηματοδότηση, ελλείψεις σε προσωπικό λόγω αδυναμίας προσλήψεων, απουσία εθνικού σχεδιασμού και στρατηγικής και τη συνεχώς αυξανόμενη αβεβαιότητα για το μέλλον των υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής φροντίδας.

Η νομοθετική πρωτοβουλία λίγο μπορεί να βοηθήσει στη θεραπεία και κοινωνική επανένταξη των εξαρτημένων, αν δεν εξασφαλιστούν οι προϋποθέσεις για την απρόσκοπτη λειτουργία των προγραμμάτων απεξάρτησης όχι μόνο στην κοινωνία αλλά και μέσα στη φυλακή, όπου, όπως έχει δείξει η εμπειρία άλλων ευρωπαϊκών χωρών, αναμένεται να συνεχίσει να βρίσκεται σημαντικός αριθμός εξαρτημένων, ακόμα και μετά την εφαρμογή των νέων μέτρων που εξαγγέλθηκαν.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΚΕΘΕΑ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

Όσον αφορά τις παρατηρήσεις στα κρίσιμα άρθρα του νομοσχεδίου, το ΚΕΘΕΑ προτείνει να εξεταστούν τα ακόλουθα:

1. ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΟΙΝΩΝ

Άρθρο 29. Προμήθεια και κατοχή ναρκωτικών ουσιών για προσωπική χρήση

Δεδομένου ότι η αποποινικοποίηση της χρήσης μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση της διάδοσης των ναρκωτικών και σε αδυναμία ελέγχου της διακίνησής τους, ενδεχομένως η καθιέρωση ως πταισμάτων της προμήθειας και της κατοχής ναρκωτικών για προσωπική χρήση, καθώς και της καλλιέργειας φυτών κάνναβης για προσωπική χρήση, θα έστελνε το μήνυμα της απαγόρευσης, προσδίδοντας στο νόμο αποτρεπτικό χαρακτήρα, χωρίς, ωστόσο, να οδηγεί στη φυλακή νέους ανθρώπους για μια πράξη αυτοπροσβολής και να «λερώνει» το ποινικό τους μητρώο. Συγχρόνως θα έδινε τη δυνατότητα στην αστυνομία για έλεγχο της διακίνησης.

Χρειάζεται, ωστόσο, να ειπωθεί ότι η διατήρηση της προμήθειας και κατοχής ναρκωτικών για προσωπική χρήση, καθώς και της καλλιέργειας φυτών κάνναβης για προσωπική χρήση ως ποινικών αδικημάτων ενδεχομένως να διατηρεί το στιγματισμό των ανθρώπων που συλλαμβάνονται και να ευνοεί εκείνους που έχουν τη δυνατότητα να εξαγοράσουν την ποινή ή να καταβάλλουν κάποιο χρηματικό πρόστιμο έναντι του ολοένα αυξανόμενου, λόγω της κρίσης, αριθμού των οικονομικά ασθενέστερων που θα αδυνατούν να ανταποκριθούν οικονομικά και θα υποστούν επιπλέον αρνητικές συνέπειες.

Οποιαδήποτε νομοθετική ρύθμιση αποφασιστεί χρειάζεται να συνοδεύεται από τα αντίστοιχα μέτρα πρόληψης και έγκαιρης παρέμβασης, προκειμένου να αποφευχθεί η διάδοση της χρήσης των ουσιών και η εμπλοκή νέων ανθρώπων στο φαύλο κύκλο των ναρκωτικών.

2. Η ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ ΩΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

Άρθρο 30. Μεταχείριση εξαρτημένων χρηστών από ναρκωτικές ουσίες

Το άρθρο αυτό αποτελεί πραγματική τομή ως προς τον τρόπο με τον οποίο γίνεται πλέον η διάγνωση της εξάρτησης, διευρύνοντας τους τρόπους με τους οποίους το δικαστήριο θα μπορεί να βγάλει ασφαλή συμπεράσματα, χωρίς να βασίζεται πλέον σε μια ατελή, πρόχειρη και πολλές φορές μη επιστημονικά αποδεκτή πραγματογνωμοσύνη. Ομοίως σημαντικό είναι και το στοιχείο του χρόνου προβολής του ισχυρισμού της εξάρτησης, που με το προηγούμενο καθεστώς είχε ασφυκτικά δικονομικά όρια για να προβληθεί και να εξεταστεί. Έτσι πολλοί εξαρτημένοι που δεν είχαν προλάβει θα μπορούσαν πλέον να προβάλουν την εξάρτηση και να τύχουν των ευνοϊκών ρυθμίσεων τόσο της υφιστάμενης όσο και της υπό ψήφιση νομοθεσίας. Επιπλέον, η απεμπλοκή της διάγνωσης της εξάρτησης από την πραγματογνωμοσύνη ανοίγει το δρόμο για μια πολυεπιστημονική και έγκυρη προσέγγιση του προβλήματος με όλες τις σύγχρονες ψυχολογικές, κοινωνικές και εργαστηριακές μεθόδους.

Άρθρο 31. Ειδική μεταχείριση χρηστών στην προδικασία.

Είναι σημαντικό ότι δίνεται η δυνατότητα, εφόσον το θελήσει ο εξαρτημένος που έχει συλληφθεί για παραβάσεις σχετιζόμενες με τα ναρκωτικά, να παραπεμφθεί σε πρόγραμμα ψυχολογικής απεξάρτησης σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας. Μια αρνητική εμπειρία, όπως η σύλληψη και η προσωρινή κράτηση, μπορεί να αποτελέσει μορφή πίεσης προς την κατεύθυνση της απεξάρτησης. Αυτή η πρακτική εφαρμόζεται ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, όπου ένας μεγάλος αριθμός ατόμων παραπέμπεται σε θεραπεία από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, και σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Είναι σημαντικό ότι το σχέδιο νόμου διαφοροποιεί τα προγράμματα απεξάρτησης από τα προγράμματα συντήρησης, διότι απώτερος στόχος του νομοσχεδίου είναι η πλήρης αποχή από τις ουσίες και την παραβατική συμπεριφορά, καθώς και η κοινωνική ένταξη όσων αντιμετωπίζουν πρόβλημα εξάρτησης. Η πρόβλεψη για παραπομπή και σε προγράμματα με φαρμακευτική υποστήριξη θα μπορούσε να γίνει, μόνο εφόσον αυτά αποτελούν προγράμματα απεξάρτησης και όχι απλής συντήρησης που περιορίζονται στη χορήγηση των υποκαταστάτων, χωρίς να αντιμετωπίζουν τα πολύπλευρα προβλήματα των εξαρτημένων.

Άρθρα 32-33. Έννομες συνέπειες της συμμετοχής σε θεραπευτικά προγράμματα εκτός καταστημάτων κράτησης – Έννομες συνέπειες της ολοκλήρωσης θεραπευτικού προγράμματος εκτός σωφρονιστικών καταστημάτων

Αυτά τα άρθρα ενισχύουν τη δυνατότητα των εξαρτημένων να μεταβούν από το σύστημα εγκλεισμού στην κοινωνία για θεραπεία και δημιουργούν τις προϋποθέσεις για αποτελεσματική απεξάρτηση και κοινωνική ένταξη. Η εφαρμογή τους ωστόσο προϋποθέτει να υποστηριχθούν τα προγράμματα συμβουλευτικής και απεξάρτησης στις φυλακές, να εμποδωθεί στους εξαρτημένους το αίσθημα ύπαρξης θεραπευτικών δομών σε κάθε στάδιο της διαδικασίας, ώστε να κατευθυνθούν προς αυτές, και να

ενισχυθούν τα προγράμματα απεξάρτησης και κοινωνικής επανένταξης στην κοινωνία, ώστε να είναι σε θέση να απορροφήσουν μεγάλο αριθμό ατόμων που θα επιθυμούσαν τη θεραπεία ως εναλλακτική της ποινής. Παράλληλα είναι αναγκαίο να γίνει συστηματική ενημέρωση των δικαστικών λειτουργών.

Άρθρα 34-35. Εισαγωγή σε θεραπευτικό ή ειδικό κατάστημα κράτησης, παρ.1 εδ3, - Υφ' όρων απόλυση, παρ.1 και παρ.2

Ομοίως είναι θετική η εισαγωγή εξαρτημένων σε θεραπευτικό ή ειδικό κατάστημα κράτησης, όπου εφαρμόζονται προγράμματα συμβουλευτικής και απεξάρτησης κάτω από επιστημονική καθοδήγηση και συγκεκριμένες θεραπευτικές πρακτικές που δεν αντιμετωπίζουν πρόσκαιρα το φαινόμενο της χρήσης, αλλά επεμβαίνουν στους ψυχολογικούς παράγοντες που οδήγησαν στην εξάρτηση. Σε συνέχεια λοιπόν των σχολίων για τα άρθρα 32-33 χρειάζεται να σημειωθεί ότι η ταχύτερη σε σχέση με τα προβλεπόμενα στον Ποινικό Κώδικα απόλυση των εξαρτημένων κρατούμενων προϋποθέτει την προσδοκία όχι μόνο της βελτίωσης της υγείας αλλά και της εγκατάλειψης των αξιόποινων συνθηκών. Αυτή η ριζική αλλαγή συμπεριφοράς δε γίνεται δυνατή μόνο με την απλή λήψη φαρμακευτικών σκευασμάτων ή υποκατάστατων αλλά προϋποθέτει και επεξεργασία κοινωνικών και ψυχολογικών προβλημάτων. Από αυτά, η επεξεργασία των κοινωνικών προβλημάτων (π.χ. εξομάλυνση σχέσεων με οικογένεια) είναι δυνατή εκ των πραγμάτων μόνο εκτός των σωφρονιστικών καταστημάτων, με αντιμετώπιση των συνθηκών της ελεύθερης ζωής. Εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων είναι αναγκαία η ψυχολογική προπαρασκευή για την απεξάρτηση. Χρειάζεται επίσης να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη του δικαστικού σώματος απέναντι στα προγράμματα απεξάρτησης, εντός και εκτός φυλακής, και να δίνεται η δυνατότητα για συνέχιση της φροντίδας στην κοινωνία και για κοινωνική ένταξη.

3. ΟΡΓΑΝΑ ΧΑΡΑΞΗΣ ΚΑΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

Άρθρα 48-61. Σχετικά με τα όργανα χάραξης και υλοποίησης της εθνικής στρατηγικής

Το νομοσχέδιο οργανώνει με καλύτερο τρόπο τα όργανα και τις διαδικασίες χάραξης και υλοποίησης της εθνικής στρατηγικής για τα ναρκωτικά, ενισχύοντας τη συνέργια και τη συνεργασία μεταξύ των διαφόρων φορέων και οργάνων, χωρίς να καταργεί την αυτοτέλειά τους και αποβλέποντας σε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα των ενεργειών και των δράσεων.

Άρθρο 49. Εθνικός Συντονιστής για την Αντιμετώπιση των Ναρκωτικών

Είναι σημαντική η δημιουργία θέσης Εθνικού Συντονιστή για την Αντιμετώπιση των Ναρκωτικών, ο οποίος προεδρεύει στην Εθνική Επιτροπή Σχεδιασμού και Συντονισμού και εκπροσωπεί τη χώρα στα διεθνή όργανα. Χρειάζεται, ωστόσο, να οριστεί το ασυμβίβαστο ανάμεσα στη θέση του Εθνικού Συντονιστή και Προέδρου-Διοικητή ή Διευθύνοντος οργανισμού που συμμετέχει στη χάραξη και στην υλοποίηση της στρατηγικής, για να εξασφαλίζεται μια ισορροπημένη και αμερόληπτη προσέγγιση και για να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη προς το θεσμό. Επίσης χρειάζεται να οριστεί μια ανοικτή και διαφανής διαδικασία κάλυψης της θέσης (Opengov.).

Άρθρο 50. Εθνική Επιτροπή Σχεδιασμού και Συντονισμού για την Αντιμετώπιση των Ναρκωτικών

Είναι σημαντική η λειτουργία της Εθνικής Επιτροπής, η οποία αναλαμβάνει και σημαντικό μέρος του σχεδιασμού για την αντιμετώπιση των εξαρτήσεων. Χρειάζεται ωστόσο να συμμετέχει σε αυτήν ένας εκπρόσωπος του δικτύου των Κέντρων Πρόληψης τα οποία λειτουργούν στο πλαίσιο των δήμων και των περιφερειών της χώρας, και το πλαίσιό τους πρόσφατα αναγνωρίστηκε και νομοθετικά με το νόμο 3966/2011, άρθρο 58, παρ.4.

Άρθρο 60. Κέντρα Απεξάρτησης Κρατουμένων

Είναι αναγκαίο με τις αποφάσεις του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για ίδρυση θεραπευτικών καταστημάτων κράτησης ή τμημάτων κράτησης για σωματική ή ψυχολογική απεξάρτηση να καθορίζονται ταυτόχρονα και οι βασικές αρχές, οι κανόνες και το πλαίσιο λειτουργίας τους, καθώς και οι προϋποθέσεις συμμετοχής των κρατουμένων σε αυτά.

Άρθρο 61. Προγράμματα πρόληψης

Είναι σημαντικό ότι προβλέπεται με το άρθρο αυτό η ανάπτυξη νέων προγραμμάτων πρόληψης καθώς επίσης οι γενικές κατευθύνσεις και οι διαδικασίες αξιολόγησής τους. Ωστόσο σε συνέχεια του άρθρου 58 παρ. 4 του νόμου 3966/2011 όπου θεσμοθετήθηκε το πλαίσιο των υφιστάμενων Κέντρων Πρόληψης, θα μπορούσε να υπάρξει διάταξη με την οποία αυτά να αποτελέσουν ένα αυτοτελές εθνικό δίκτυο πρόληψης, το οποίο θα συντονίζεται από εκτελεστική γραμματεία, και να δίνεται η δυνατότητα σε εκπρόσωπό του για συμμετοχή στην Εθνική Επιτροπή. Άλλωστε το 2010 τα Κέντρα Πρόληψης απέκτησαν κωδικό στον κρατικό προϋπολογισμό (2555) και η θεσμοθέτησή τους ως αυτοτελούς δικτύου δεν συνεπάγεται πρόσθετη επιβάρυνση για τον κρατικό προϋπολογισμό. Επίσης στο δίκτυο συμμετέχουν τα υφιστάμενα κέντρα ή τμήματα πρόληψης των εγκεκριμένων από το νόμο φορέων για την αντιμετώπιση της εξάρτησης ή τα αντίστοιχα που θα δημιουργηθούν στο μέλλον, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου.

4. ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Χρειάζεται να υπάρξουν μεταβατικές διατάξεις στο νομοσχέδιο, ώστε να δοθεί η δυνατότητα σε όσους εμπλέκονται με το ποινικό σύστημα να αξιοποιήσουν τα μέτρα για απεξάρτηση και κοινωνική επανένταξη. Συγκεκριμένα προτείνονται:

1. Μέσα σε ένα μήνα από την ψήφιση του παρόντος εκδίδονται βεβαιώσεις για τους παρακολουθούμενους ήδη εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων προγράμματα συμβουλευτικής και ψυχικής απεξάρτησης. Οι παρακολουθούμενους εντάσσονται στο στάδιο συμβουλευτικής και προπαρασκευής της ψυχικής απεξάρτησης και η πρόοδός τους ή η ετοιμότητά τους για την εφαρμογή των άρθρων 34 και 35 εκτιμάται από τους υπεύθυνους των οικείων προγραμμάτων.
2. Στα μέτρα των άρθρων 31-35 υπάγονται όλοι όσοι κατά την ψήφιση του παρόντος κρατούνται για τα εγκλήματα που αναφέρονται στον κατάλογο του άρθρου 32 παρ. 1

3. Διατηρούνται σε ισχύ τα ήδη εγκεκριμένα προγράμματα πρόληψης των αναγνωρισμένων οργανισμών απεξάρτησης κατά το άρθρο 52.